

MILOŠ KONÁŠ

PODROBNÁ

ZPRÁVA

Z MĚSTEČKA

Z

PODROBNÁ
ZPRÁVA
Z MĚSTEČKA Z

(Poloromán)

Miloš Konáš

Když žiješ obyčejný život, můžeš psát jen
obyčejné příběhy.

Je to magor. Pořád si myslí, že napíše skvělý román, a za pár let mu hrozí devadesátka. Stále se pokouší o něco, co je sotva dosažitelné. Chce románově zobrazit prožitou dobu. Je fakt, že prošel v životě několika režimy. Ale spíš proplul, aniž by z té své životní bárky spadl. Snad jednou se trochu za komunistické éry namočil. Ale nebylo to ani na vyhazov z práce, natož na kriminál. I když dva z té jeho party vyfasovali rok na Borech. Myslí si, že na sepsání románu stačí jen skládat a řadit životní epizody. Ty už vlastně ze sebe vymáčkal v těch devíti knihách, které sepsal, aniž se s nimi dostal dál než do krajského rozhlasu a do okresní knihovny. Začíná jako vždycky stejně: Epizodou z druhé světové války, kdy hrál s tím židovským klukem před domem kuličky.

KAPITOLA 1

Před dům mne ku koci války máti pouštěla nerada. I když jsem měl jít už po prázdninách do školy a naší uličkou auta nejezdila. Jen o sobotách a někdy i v neděli přijely ozdobené bryčky tažené párem vyšňořených koní a z nich vystupovali svatebčané a zacházeli do našeho domu, kde měl táta svůj fotografický ateliér, do kterého se snažil směstnat co nejvíce svatebčanů. Někteří z nich se pokoušeli líbat nevěstu, jiní zpívali a halekali a ťukali si placaticemi, a ten podomácku pálený špiritus, pak smrděl po celém domě. Táta si ale od nikoho nikdy nevzal ani doušek, pil jenom pivo, co jsem mu začal nosit v püllitru z hospody U Picků. Ale to bylo až po válce, kdy už městečkem neprojžděly německé kolony se zaprášenými vojáky na korbách, a některé auto mělo na zadní sajtně připevněný kulomet, kterým zamířili vždycky do té naší postranní uličky.

Ted' jsem zase utek', i když jsme měli na dveřích zvonek, aby se poznalo, když přišel zákazník a máti mu buď dala zhotovené fotografie, nebo řekla; tady se upravte, a ukázala na veliké zrcadlo, před kterým se vždycky měli všichni zkrášlit. Nejvíc se před ním kroutily a natrásaly holky, co sotva vyšly z měšťanské školy a nosily sukně skoro nad kolena a nejspíš vypůjčené lodičky na vysokém podpatku. Některé měly jednobarevné kloboučky s vysokou krempou, podobné těm na obrázcích z knížky Babička od Boženy Němcové, ze které mi občas babi předčítala. Jen jim chyběla stužka, co se vážala na mašličku pod bradou.

„Jákobe!“ volával jsem na něj vždycky z ulice a obyčejně se v okně objevila jeho starší sestra Ráchel a vzápětí vyběhl Jákob s pytlíkem kuliček. Kuličky jsme hrávali před jejich domem pravidelně. Měl i jednu zlatou a dvě stříbrné, které mu odněkud dovezl jeho otec, který obchodoval s perleťovými knoflíky. Ale o ty Jákob nehrál nikdy, protože se bál, že by o ně mohl přijít. Před jejich domem jsme si vyhloubili jamku. U našeho chodníku to nešlo. Jediný v ulici měl cementový povrch, jinak byly všechny hliněné, zpevňované perleťovým odpadem, který se sypal do louží a prohlubní, protože skoro v každém druhém domě u nás v městečku byl perleťářský veřtat. Těm, co vyráběli perleťové knoflíky, se říkalo čamrdáři a někdy to byla pochvala a uznání, někdy taky sprostá nadávka. Výrobou perleťových knoflíků se městečko proslavilo, protože na rozdíl od jiných míst, kde výroba vznikla, u nás setrvala.

„Jákobe!“ zavolal jsem jednou a v okně se tentokrát Ráchel neobjevila. Jákob vyšel až za dlouhou dobu a na černošedém kabátě mu svítila šesticípá žlutá hvězda. Takovou jsem na něm ještě nikdy neviděl, ale hned se mi zalíbila, a já vyzvídal, odkud ji má.

„Tu teď musí nosit všichni židé!“ řekl zahanbeně a já chtěl vědět proč, ale Jákob mlčel a ani kuličky nechtěl hrát, což možná bylo tou příšitou hvězdou.

Napadlo mne, když jsem přišel domů a matka zrovna seděla u šicího stroje:

„Ušij mi taky takovou žlutou hvězdu, jako má Jákob,“ a ona se na mne nepodívala, jako by neslyšela, a zdálo se mi, že prudčeji šlápla na pedál a pak vykřikla:

„Krucinál, zase jsem zlomila jehlu!“

A já už věděl, že mi takovou žlutou hvězdu nikdy neušije.

Pustili mne z domu až za pár dní a já hned běžel k tomu jejich domu a volal:

„Jákobe, Jákobe!“ Ale nikdo se v okně neobjevil, ani jeho sestra Ráchel, která vždycky vykoukla první.

Tak jsem začal z chodníku vydrapovat zbytky perletě a nevydařeně vyvrtané knoflíčky a házel je na okna, ale žádné se neotevřelo a neobjevil se Jakobův obličej, ani jeho sestry, mamky či otce, který nosil už trochu prošedivélou bradku.

„Nikdo tam není doma!“ řekl jsem u oběda a táta se na mamku podíval.

„Odstěhovali se!“ odpověděl mi po chvíli a já chtěl vědět, kam.

Tenkrát mu to ještě neřekli. Mysleli si, že je příliš malý, aby to pochopil. Jenže se konec války neodvratně blížil a pár lidí si myslelo, že se židé do městečka zase brzy vrátí. A někteří se i strachovali, zejména ti, co měli od nich půjčené peníze a dosud nic nesplatili. Konec války byl na dosah.

Nemuseli mít obavy. Do městečka se židé nevrátili. Ani ti, co dovedli obchodovat s perletí a ve světě se vyznali, měli tu své domy a majetky,

i když po jejich nuceném odchodu byly vzápětí leckteré obsazené. Jejich majetky se ztratily buh ví kam a nikdo po tom už veřejně nepátral.

Táta si s panem Ferdou, který ho každý týden v pondělí přicházel holit, vykládali, jak Němci prohrávají a na všech frontách ustupují. Ukazovali si to na mapě připevněné na dveře temné komory, kde otec vyvolával filmy a zhotovoval fotografie, a ta mapa už byla na různých místech osahaná a nebylo vidět písmena, ale já bezpečně rozpoznal, kde se nachází naše městečko, i když jsem ještě nedovedl číst.

Dohadovali se, kde jsou asi Američani a jestli tu budou dřív než Rusáci a jestli nám ta jejich Rudá armáda všechno nesebere, jak se tvrdí, a jestli Němci, co měli ve škole posádku, před nimi utečou, nebo zůstanou a budou se bránit, protože kolem městečka měli vyhloubené zákopy, bunkry a kulometná hnízda.

Toho se bála nejvíc máti, že budeme muset utíkat, jako ti lidé, co teď chodili hlavní ulicí městečka. Mnozí nesli jen kufrы, jiní měli naplněné vozíky, některé táhli zapřažené kozy nebo velcí psi. Někdo taky popoháněl krávu zapřaženou do vozu. Všichni ti lidé měli sklopené hlavy a my jim říkali vystěhovalci.

Začátkem května, kdy se před školou, kde měli Němci posádku, začala shlukovat omladina z městečka, se asi jeden strážný u vchodu těch mladých zalekl a varovně vystřelil, což se tu v městečku ještě nestalo. Pak ze školy vyběhlo celé družstvo vojáků s nasazenými bajonety, a kdo neutekl včas,

toho obstoupili a hnali do školních vrat. Byl mezi nimi i vytáhlý Láda Skála, frajer a nejlepší fotbalový talent městečka, kterému všichni říkali Laska a mladí ho brali jako svůj vzor.

„Ježíši Kriste!“ zvolala máti, když ten výstřel zaslechla, protože ke škole to od nás nebylo daleko, a honem běžela k tátově temné komoře a začala bušit na dveře, protože on se v komoře vždycky pro jistotu zamykal.

„Už je tu válka,“ volala. „Musíme honem do sklepa, než nás postřílejí.“

Ve sklepe jsme měli všechno připravené, kdybychom museli utíkat. Něco bylo v kufrech, něco v bedničkách. Pár dní ve sklepe bychom přežili z připravených zásob a potravin, co máti nakoupila od selky ze vsi, která k nám chodila s vajíčky, stlučeným máslem a někdy přinesla i zaříznutou a oškubanou slepici.

Stejně bychom všechno, co bylo ve sklepe připravené, s sebou nepoberali, a neměli jsme ani velký vozík ani kozu nebo psa, který by ho táhl. Kolikrát jsem si představoval, jak všechno vezeme na trakaři, se kterým jezdila babi do Hlinišť, kde se pralo u potoka prádlo. Jenže my bychom museli utíkat někam do okolních lesů, jak mi to mamka líčila.

Ted' mě nutila si kleknout ke křížku na zdi a odříkávat modlitbičku, kterou jsem znal z paměti, a volala na taťku, aby na tu půdu nelezl, ať nevystřkuje hlavu z vikýře, protože by ho mohla nějaká kulka zasáhnout.

Na střeše školy měli Němci pozorovatelnu s kulometem zacíleným na silnici k nádraží, odkud se čekal příjezd Rudé armády, a opravdu pár zkušebních dávek do těch míst vyslali, aby se zastříleli, a kulky se zarývaly do hromady písku, na které si zrovna hrály děti. Těsně vedle kýblíčku se jedna z báboviček dopadem kulky rozprskla. Kluk se vylekal a utíkal pryč a ostatní se rozběhli za ním, aniž věděli proč.

Kvůli rukojmím, kterých bylo osm, ten večer zasedala rada Revolučního národního výboru, co se před krátkou dobou tajně utvořila z aktivních občanů města a nebyl do ní přizván žádný komunista.

Ted' chtěla vyjednávat s Němci o zajatcích. Jenže nikdo neměl odvahu velitele místní posádky vůbec oslovit. Válku všichni bezpečně přežili a už nechtěli riskovat. Zkřížit cestu Pajdavému Náckovi, tomu kulhajícímu skrčkovi s černou páskou přes levé oko, který tu velel posádce, si nikdo z radních netroufal.

„Kvůli komunistickému klackovi, kterej provokoval Němce před školou, což mu asi soudruzi poradili, se nenechám na konci války vodbouchnout!“ řekl upřímně důchodní Ravaj.

Nakonec poslali pro učitele Jonáka. Ten alespoň uměl německy.

Němci odtáhli z městečka na druhý den. Sehnali všechny dostupné povozy s koňmi, které se musely seřadit před školou. Do bedňáků naložili zbraně, zejména pancéřové pěsti, a z místní provozovny Masného družstva sebrali vyškvařené sádlo a trvanlivé salámy. Zabrali také sportovní automobil pana Douši, který přivázali lanem za poslední bedňák, protože

už neměli ani kapku benzínu. Za volantem seděl sám Pajdavý Nácek a hlasitě vydával rozkazy. U Panského dvora, který se rozkládá na pokraji městečka, těch osm rukojmích vyházeli do prachu silnice, jak s ním dohodl učitel Jonák za bezpečný odchod posádky. První se zvedl Laska Skála a prohlížel si odřené koleno.

To se ještě nevědělo, že po marných pokusech dostat se k Američanům, kteří už žádné zajatce nebrali, se bude snažit jednotka wehrmachtu vrátit do městečka zpátky a zaujmout obrané pozice v připravených zákopech.

Najednou mne probudily zvuky a hlasy za okny. Někdo bušil na dveře a volal: Vstávejte, Rusové jedou! A táta honem vynášel z fotoateliéru lampy a reflektory a namířil světlo do hlavní ulice, kde už čekali lidi na chodnících a vykláněli se, aby viděli přes ty druhé směrem, odkud Rudá armáda měla přijet.

Jenže tu noc ještě naši osvoboditelé nedorazili. Ale možná osvětlené a rozzářené ulice zachránily městečko od zkázy, protože na Metánovském kopci právě zastavila německá kolona, která po marných pokusech vzdát se Američanům měla v úmyslu zaujmout kolem města dávno připravovanou kruhovou obranu.

Druhý den ráno mne nutili vstávat dřív a ještě rozespalého mi navlékali námořnický obleček, který jsem nesnášel, a pak mne vedla máti Počáteckou ulicí, kde z každého domu už visely vlajky, a já poznal, že ta s modrým klínem uprostřed je naše a ta s tím kladivem a srpem v červeném poli bude nejspíš našich osvoboditelů. Taky tam

visely vlajky, které měly zřetelně uprostřed tmavší červenou barvu, kde byl ještě nedávno určitě našitý bílý kruh s hákovým křížem. Na jednom stavení visela nepříliš velká vlaječka s bílými a červenými pruhy a s množstvím malých bílých hvězdiček v modrém obdélníku a mně se strašně líbila. Máti mi vysvětlila, že pan Adámek má sestru v Americe, která mu tu vlaječku Spojených států nejspíš ještě před válkou poslala. A on si ji teprve teď dovolil vyvěsit.

Pak jsem musel jít povinně s máti do kostela, kde zpívala se zpěvačkami na kůru, a já se bál, že ten příjezd Rudé armády zmeškám, ale nezmeškal, protože první nákladňák s ruskými vojáky přijel na náměstí až k polednímu, kdy už ho vlastně ani nikdo nečekal.

Městečkem projížděly několik dní řady povozů, bryček a erárů, tažených vesměs malými koníky, než jaké jsme znali, a Rusové se usadili ve škole, ve které ještě před pár dny sídlili Němci, a ruští vojáci spali na slavnících po příslušnících wehmachtu, aniž si z toho dělali těžkou hlavu.

Samozřejmě se jejich velitelé pídili po nepříteli:

„Kde fašisty?!“ vykřikovali na učitele Jonáka, který si navlékl důstojnickou uniformu, během protektorátu pečlivě schovanou za skříní na půdě. Snažil se jim tvrdit, že v městečku žádní fašisti nejsou, ale přesto lidi vyvlekli pár kolaborantů v čele s tajemníkem Havlem. Objevilo se několik nenadálých udavačů, kteří dobrovolně Rusákům začali bonzovat, a učители dalo pernou práci, aby ty přísluhovače Němců Rusáci nepostavili rovnou ke zdi a naráz neodpráskli.

Komunisté měli svůj zvláštní seznam, ve kterém byl mimo jiné i učitel Jambor, který projevoval během protektorátu aktivitu v Národním souručenství a jeho žena, také učitelka, chodila vybírat od členů příspěvky a dobrovolnické dary na Winterhilfe, když Němci mrzli u Stalingradu.

Zpočátku Rudou armádu celé město přijímalo spontánně. Ale někteří se s jejich veliteli začali přátelit až příliš a zúčastňovali se i jejich pitek, ze kterých však odpadli vzápětí, protože nevydrželi tu sílu ruské vodky. Jiní se Rusáků stranili a učitel Jonák se s nimi dokonce hádal, když si přivlastňovali, co jim nepatřilo.

K našemu tátovi se chodili ruští důstojníci fotografovat a všichni vyžadovali cvětnyje fotokártočky. Táta se zpočátku omlouval, že barevné fotky dělat nedovede, ale oni byli neústupní a vytahovali jejich okupační peníze a mohli vytáhnout i pistoli zavěšenou v pouzdře na opasku, kdyby se naštváli, a tak jim ty černobílé fotografie táta koloroval pastelkami. Já se na to vždycky zálibně díval, jak počmárá červenou a oranžovou tužkou celý obličej a pak ty barvy vatou rozetře, až je barva plynulá a připomíná skutečnou lidskou pleť, a zrovna tak jim obarvil uniformy a lejtěnanty byli spokojení a posílali ty své cvětnyje fotokártočky svým matkám a ženám, aby jim dokázali, že tu dlouhou válku přežili.

Po pár týdnech sovětské vojáky z městečka stáhli, o což se zasloužil učitel Jonák, který měl na okresním úřadě dobrého kamaráda, a argumentoval tím, že poslední roky děti do školy vůbec nechodily, protože nebylo kam.

Začali jsme chodit do školy od října. Až když budovu od vojska řádně vyčistili a vydesinfikovali. Posadili mne do druhé lavice. Měl jsem novou aktovku na záda a v penálu připravené tužky a štětec. Pero jsme zatím v první třídě nepoužívali. Měla nás paní učitelka Kubů a my jsme se jí zpočátku trochu báli. Až v další třídě jsme se jí báli víc.

„Tak máme první poválečnou oběť!“ řekl jednou táta u večeře, když mi předtím přinesl rudou hvězdu se srpem a kladivem, kterou jsem si tak přál a kterou každý ruský voják měl na lodičce nebo na čepici.

„Zastřelili Vondráčka! Toho kluka, co pracoval u malíře Hanzla.“

„Toho fešáka?“ zvolala máti vylekaně.

„Byla to nešťastná náhoda.“

Smrt onoho mladíka přičítali komunisté učiteli Jonákovi, který se jim začínal jevit jako ideologický nepřítel. Nejenže na sebe soustřeďoval veškerou místní moc, když Revoluční národní výbor byla jen skupinka majetných strejdů, neschopná jakéhokoli rozhodování.

Těsně po válce nebyly okolní lesy bezpečné. Největší nebezpečí hrozilo od válečných zběhů. Skupinek nebo jednotlivců, snažících se dostat do Rakous nebo na západ k Američanům. Mnozí zběhové byli vyhládlí a odhodlaní ke všemu. Proto se stavěly kolem městečka noční hlídky. Ty rozdělával, a vlastě jim i velel, učitel Jonák, který až do začátku školního roku uniformu poručíka prakticky nesundal. Navíc tu v městečku začal propagovat Národně socialistickou stranu, což zaznamenali komunisté nelibě, zejména ti, co se vrátili z koncentráku a nebylo jich zrovna málo. Přežili hlavně tím, že se v lágrech organizovali a navzájem si pomáhali. Vrátila si i soudružka Kozáková, které se tu dřív přezdívalo Rudá Sametka.

Učitel Jonák nezkontroloval, zda zbraně odevzdané ráno po hlídce, jsou nenabitě a řádně uzamčené do stojanů. U jedné zůstal náboj v hlavni. Ten, kdo ji vyfasoval, seděl na lavici přímo proti Vondráčkovi. Možná měl pušku poprvé. Po tom se nepátralo. Prostě jen tak zmáčkl kohoutek a ozvala se rána. Vondráček se chytil za břicho, a než ho odvezli do nemocnice, cestou vykrvácel.

Na pohřeb šlo celé městečko. Průvod vyšel od kostela. Venku se přiřazovali další, co do kostela nechodili, a protáhl se až na konec náměstí. Lidé šli vedle sebe jen tak nahodile, ženské si nijak nevadily, ale mezi muži už to začínalo politicky kypět. Hned po válce se mnozí profilovali do čtyř uznaných politických stran, a teď se ocitl najednou lidovec vedle sociálního demokrata a pár komunistů obklopovalo podnikatele Rázla, který tu vlastnil velkou dílnu na knoflíky a měl v úmyslu postavit ještě větší, protože věřil že perleťové knoflíky půjdou po válce zase pěkně na odbyt. Tyto

antagonistické třídy v průvodu mlčely, ale po obřadu na hřbitově se mnozí potkali náhodně v pěti místních hospodách, a to už své názory po pár pivech a štamprlich dávali před druhými najevo dost hlasitě a odhodlaně.

Málokdo si všiml, že se smutečního průvodu neúčastnil učitel Jambor s rodinou. Vzápětí po válce se raději nikde neukazoval. Vsadil na Němce a teď nevěděl, jak z toho ven.

„Měl bys přece jen navštívit svého bratra v Brně,“ nabádala ho žena. Tady ve škole po tobě Jonák půjde! Znáš ho. Nemáte se rádi. Bude chtít ředitelovat a nějak si to ředitelování zasloužit.“

„To jako mám zdrhnout?“

„Nebudeme to tak nazývat. Řeknu kolegům, že ti v Brně nabídli výhodnější zaměstnání.“

„A co bude s tebou a s dětmi?“

„Nějak to tu s nimi sehraji. Učitelé jsou poserové, až na Jonáka, ale tomu zas budou šlapat na prsty komunisté. Když jsem vybírala příspěvky od členů Národního souručenství, proč bych je nemohla vybírat od příslušníků KSČ? Tuhle funkci dělat nikde nikdo nechce!“

„Ty se k nim dáš?“

„A ty také, né? Ted' už moc možností nezbyvá. Beneš dá všechno znárodnit. A strany jsou jenom čtyři. Budeš vidět, že ty první volby vyhraji komunisti na celé čáře.“